

DE KOSTBAARHEDEN
VAN
ELISABETH VAN CULEMBORG

1475—1555

CULEMBORGSCHЕ HISTORIEBLADEN

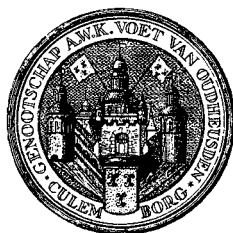
Eerste serie nr. IV

DE KOSTBAARHEDEN
VAN
ELISABETH VAN CULEMBORG
1475—1555

MEDEGEDEELD EN TOEGELICHT

DOOR

MR. P. J. W. BELTJES

UITGAVE A. T. VERSCHOOR & ZOON TE CULEMBORG

1957

Deze publicatie verscheen tevens als een artikel in het Jaarboek 1957 van
Hoogstratens Oudheidkundige Kring te Hoogstraten (België).

DE KOSTBAARHEDEN
VAN
ELISABETH VAN CULEMBORG
1475—1555

MEDEGEDEELD EN TOEGELICHT

DOOR

Mr. P. J. W. BELTJES

De uitvoerders van de laatste wil van Elisabeth van Culemborg, gravin van Hoogstraten enz., die op 9 December 1555 hoogbejaard op haar kasteel te Culemborg overleed, vonden de hun opgedragen taak verlicht door de minutieuze wijze, waarop de overledene — een half jaar voor haar dood — haar uiterste wilsbeschikkingen had doen beschrijven. Deze waren vervat in een zeer uitvoerig testament en in enige bijlagen. In het testament regelde zij tot in bijzonderheden haar begrafenis en uitvaartdiensten en omschreef zij nauwkeurig verschillende erfstellingen en talloze legaten alsmede verdere regelingen in zake haar nalatenschap.

Dit testament werd, met een eerder, dat zij in 1540 te Gent tezamen met haar tweede echtgenoot, Anthonis van Lalaing (beter bekend als de graaf van Hoogstraten), enige dagen voor diens dood, gemaakt had, in 1906 in het licht gegeven door mr. J. J. S. Baron Sloet in deel IX der Bijdragen en Mededeelingen van „Gelre”, Vereeniging tot Beoefening van Geldersche Geschiedenis, Oudheidkunde en Recht (blz. 215—266).

Naast de vele, stuk voor stuk omschreven legaten, hetzij kostbaarheden hetzij geldsbedragen omvattende, vermeldt het testament van 1555 echter ook enige makingen van „partiën” meubelen, goud- en zilverwerk, juwelen en kostbare klederen enz., waarmede enigen harer neven en nichten bedacht werden.

Voor hetgeen onder deze legaten begrepen was, verwees de testatrice naar afzonderlijke inventarissen, die — met uitzondering van die van de meubelen op het kasteel te Hoogstraten uit 1548 — op de zelfde dag als het testament, op 25 Mei 1555, door haar ondertekend zijn.

Ook deze inventarissen zijn bewaard gebleven ¹⁾, gepubliceerd werden zij echter nimmer. Voorzover bekend, is slechts eenmaal geput uit deze bron en wel door mr. J. D. de Jong ten behoeve van zijn „Levensschets” van Elisabeth van Culemborg ²⁾.

Krijgt men door de kennisneming van de aantrekkelijke passages, die De Jong aan deze inventarissen ontleende om zijn relaas mede te stofferen, reeds een vluchtige indruk van de vorstelijke levensstaat van Elisabeth van Culemborg, wie echter de lijsten in haar geheel onder ogen krijgt, raakt onomstotelijk overtuigd van het uitzonderlijk belang dezer bronnen en wel om verschillende redenen.

Bij het doorlezen immers van de steeds weer boeiende opsomming der kostbaarheden wordt men enerzijds getroffen door de weergaloze pracht, waarmede groten uit de Bourgondische wereld als Elisabeth van Culemborg en haar beide echtgenoten, Johan van Luxemburg, raad en vertrouweling van Philips de Schone, en Anthonis van Lalaing, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, — beiden vliesridders — zich omringden.

Anderzijds wordt men opmerkzaam gemaakt op tal van bijzonderheden van de mode, gebruiken en levensstijl der hoge adel in die dagen.

Behalve dat dit materiaal dus een bron vormt voor kunst- en beschavingsgeschiedenis, bezit het tevens betekenis als document humain van Elisabeth van Culemborg en is derhalve een waardevol hulpmiddel voor het benaderen van haar persoonlijkheid en voor de evocatie van de sfeer en entourage, waarin zij heeft geleefd.

De inventarissen, waarom het hier gaat ³⁾, zijn de volgende: In de eerste plaats een tweetal betreffende de making van kostbaarheden aan Philips van Lalaing, tweede graaf van Hoogstra-

- 1) Rijksarchief in Gelderland, Archief der heeren en graven van Culemborg, inv. nr. 248 (Inventaris door Mr. A. P. van Schilfgaarde, 's-Gravenhage, 1949).
- 2) Culemborgsche Historiebladen, Eerste serie nr III, A. T. Verschoor & Zoon te Culemborg, 1955. Deze studie is ook opgenomen in het Jaarboek 1957 van Hoogstraten Oudheidkundige Kring, blz. 1 e.v. Nadien heeft ook Dr. O. J. de Jong gebruik gemaakt van een gedeelte dezer gegevens in zijn proefschrift „De Reformatie in Culemborg”, Van Gorcum & Comp. N.V. te Assen, 1957.
- 3) Die van de meubelen op het kasteel te Hoogstraten, welke aan de graaf en gravin van Hoogstraten vermaakt werden, valt enigermate buiten het bestek van deze publicatie en zal derhalve hopelijk eerlang tezamen met de inventarissen van de inboedels van de huizen van Elisabeth van Culemborg te Mechelen en Brussel in het licht gegeven worden (deze inventarissen berusten in het archief der heeren en graven van Culemborg, inv. nr. 246; vgl. ook inv. nr. 244).

Elisabeth van Culemborg op hoge leeftijd.
Fragment van een altaarluikje door Jan Deys, c. 1560.
Elisabeth Weeshuis, Culemborg.

ten, stadhouder van Gelre en Zutphen, en diens gemalin Anna van Rennenberg. Zij was een dochter van Elisabeth's zuster Aleyd, hij een zusterskind van Elisabeth's eerste en tevens broederskind van haar tweede echtgenoot! ⁴⁾).

Deze „twee andere particuliere inventarysen”, worden genoemd in de betrokken passage van het testament ⁵⁾.

De derde hieronder afgedrukte lijst heeft betrekking op de „andere partiën ende properheden, die men bevinden sal tot chirage van een vrouwenlijff te dienen ende te behoiren, daer ick oic niet af gedisponeert en sal hebben. . . .” ⁶⁾ eveneens een legaat aan de graaf en gravin van Hoogstraten.

De vierde is het „Quoyer” ⁷⁾ van de kostbaarheden, die zij vermaakt had aan haar achterneef Floris van Pallandt (haar aangewezen opvolger in de Culemborgse bezittingen). Deze was een kleinzoon van haar zuster Anna en tevens door zijn moeder achterneef van Elisabeth's beide echtgenoten. ⁸⁾.

Vervolgens is er de inventaris ⁹⁾ van hetgeen zij aan Margaretha van Lalaing, de oudste dochter van de graaf en gravin van Hoogstraten ¹⁰⁾ gelegateerd had.

Behalve deze vijf lijsten is er nog een zesde bewaard, een waarin de kostbaarheden staan beschreven, die Elisabeth tijdens haar leven had weggeschonken of die anderszins vervreemd waren dan wel verloren gegaan. Deze laatste lijst had de zorgzame testatrice doen opstellen omdat zij, zoals zij het beschreef ¹¹⁾ „alle huere huysgesin, die daer enige handelinghe van gehadt mogen hebben, daervan ontlast wil gehouden zijn, nu ende ten eeuwigen dagen”.

Tezamen met de talrijke, in het testament zelve opgesomde voorwerpen vormen die uit de zes hierachter afgedrukt inventarissen het rijke bezit aan kostbaarheden van Elisabeth van Culemborg.

De vreemde termen, die daarin voorkomen, zijn zoveel als doenlijk was, verklaard in een hierachter afgedrukte lijst. Voor de onderlinge verwantschap tussen de testatrice en de legatarissen

⁴⁾ Men vergelijke het genealogisch overzicht op blz. 11 en 12.

⁵⁾ Uitgave B. & M. Gelre, deel IX, blz. 246.

⁶⁾ a.v. blz. 246.

⁷⁾ a.v. blz. 248.

⁸⁾ Men vergelijke het genealogisch overzicht.

⁹⁾ Men vergelijke het testament, uitgave B. & M. Gelre, deel IX, blz. 251.

¹⁰⁾ Men vergelijke het genealogisch overzicht.

¹¹⁾ Zie blz. 58.

zij verwezen naar het genealogisch overzicht op blz. 11 en 12.

Op deze plaats worde een woord van dank geuit voor de steun, die de bewerker mocht ontvangen van de Rijksarchivaris in Gelderland en diens personeel, waarvan de heer R. Wartena met name moge genoemd worden.

Ook op de Redactie van het Woordenboek der Nederlandsche Taal mocht niet tevergeefs een beroep gedaan worden bij de verklaring van enige termen.

Hier volgen dan de lijsten van de kostbaarheden, die zowel de aandachtige als de oppervlakkige lezer zullen verplaatsen in de sfeer, waarin Elisabeth van Culemborg heeft geleefd: zij, die gedurende haar lange, rijke leven behoord heeft tot de kring van Philips de Schone, van die van de beide landvoogdesen Margaretha van Oostenrijk en Maria van Hongarije en van de kring van keizer Karel V zelf.

Men leze en verwondere zich.

VERKLARENDE WOORDENLIJST

- Amiraulde: (emerald): smaragd.
Ammer: barnsteen.
Antiquaigen: renaissance-versieringen.
Arminen: hermelijn.
Asperges: wijwaterkwast.
Baegsken: kleine vingerring.
Bagge: vingerring.
Balays: bleekrode robijn.
Boote: doos.
Bougeken: kleine reistas.
Brachelet: armband.
Draigoir: dessertschaaltje.
Eemer: emmer, vat.
Emmer: barnsteen.
Eerewerck: bronswerk, vgl. Fr. airain: brons.
Faelge, failie: mantel, die als een sluier over het hoofd werd gedragen.
Faetsoen: model, maaksel, vorm.
Fueilliaigen: gebladerte.
Gayoelken: kooitje.
Geboilonneert: versierd met dofjes.
Gegaette: met gaten.
Geluwe: geel.
Genet: genet- of civetkat, veel gelijkend op een wezel. Het vel werd gebruikt als bont.
Getten: gitten.
Griffoen: griffioen.
Gros greyn: damast.
Heyse: oor, handvat.
Hotte: draagkorf.
Houppe, op sommige plaatsen: ring, op andere: koord.
Hoyken: huikje (een huik is een mantel, die over het hoofd werd gedragen).
Huve (huive): haarnet.
Jazerant: ketting van fijne maliën.
Callicoute: Calcutta.
Camelot: stof, vervaardigd van kemelshaar.
Cassidonië: chalcedoon.

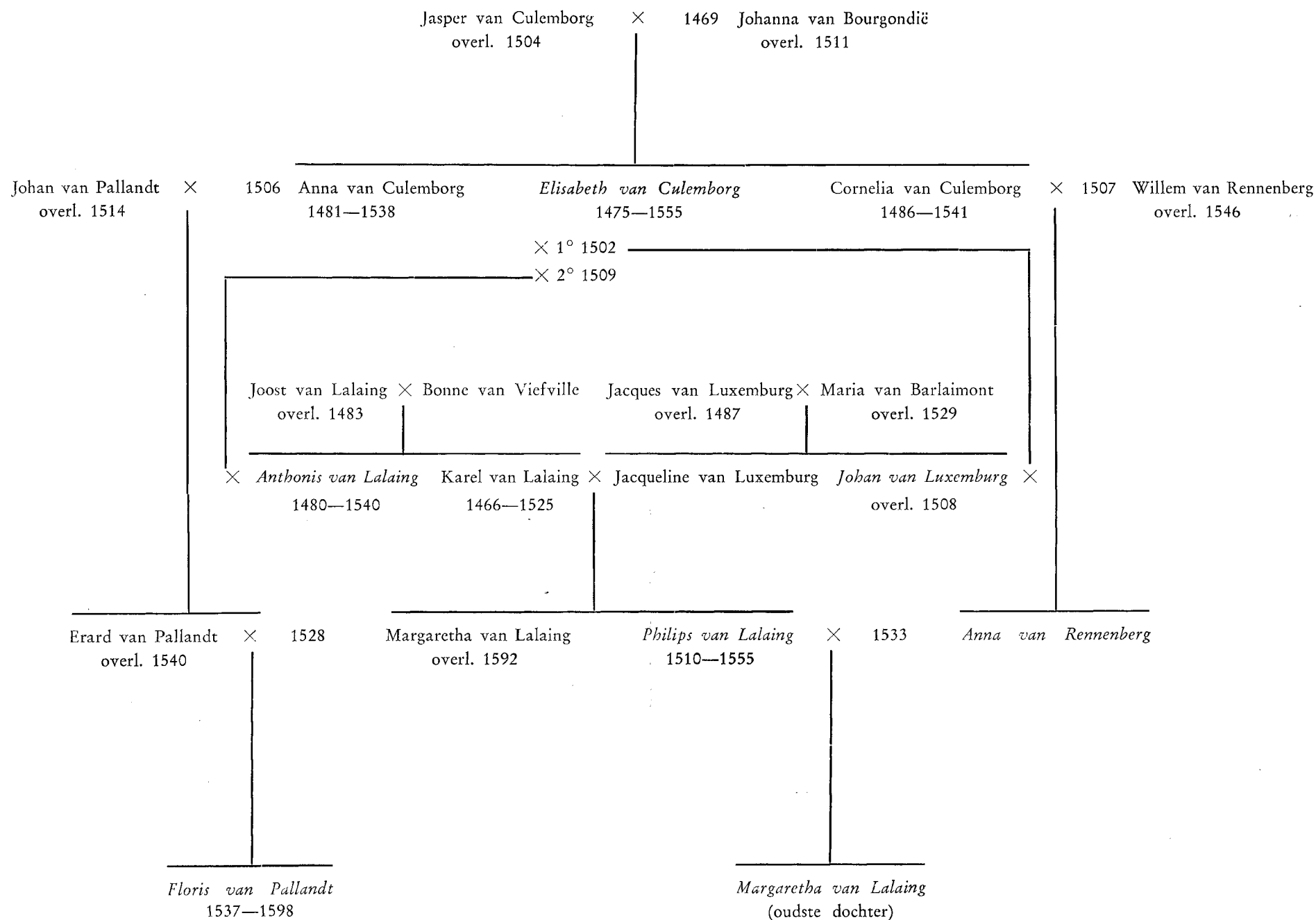
Kemdouck (kamdoek): kapmantel.
 Kerkan (carkant): hoofd-, hals-, borst- of armsieraad.
 Keykens: steentjes.
 Coquillen: schelpen.
 Cornette: hoofddeksel.
 Custodie: doos.
 Linden: linnen.
 Oochsteen: steen met oogvormige vlekken.
 Osset: hiervan is de betekenis niet zeker.
 Ostie: hostie.
 Paix (paes): plaatje van bewerkt metaal, hout, ivoor of been,
 waarop tijdens de mis de vredeskus wordt gegeven.
 Pensee (pansee), op sommige plaatsen: driekleurig viooltje, op
 andere: hanger.
 Percken: vakken.
 Pinade: kapmantel (vgl. peignoir).
 Ponissoen (poensoen): priem, dolk.
 Porceline: zeeschelp (concha Veneris).
 Potente: kruk; hier kennelijk een hanger in de vorm van de kruk
 van St. Antonius Abt.
 Quispel: wijwaterkwast.
 Rechtschotel: dienschotel.
 Ruycker: reukbal (opengewerkte bal, meestal van edel metaal
 vervaardigd, die men vulde met welriekende stoffen en
 die men, meest aan een ketting, om had hangen).
 Ruymer: roemer.
 Saucier, sauchier: sauskom.
 Serpentine: serpentijnsteen (werd gebruikt om eventueel vergif
 in een drank aan te tonen).
 Schoeve (schoepe): soort tabbaard.
 Tafel (van diamant, robijn etc.): een rechthoekig geslepen steen.
 Taftaf: tafzijde.
 Tanneit: taankleurig, bruingeel.
 Telloir: schotel.
 Teyckenen: de grote kralen van de rozenkrans.
 Tuin: omheining van vlechtwerk.
 Tuyt: schenkan.
 Veluz: fluweel of trijp.
 Vyse: schroef.

TOELICHTING OP DE TEKSTUITGAVE

De tussen haakjes geplaatste gespatieerde regels in de hier afgedrukte tekst van de inventarissen staan in de originelen in margine.

Het gewicht van vele der in de inventarissen vermelde voorwerpen is uitgedrukt in marken, onzen en engels (Troois).

1 mark	=	246,084 gram	=	8 ons
1 ons	=	30,760 gram	=	20 engels
1 engels	=	1,538 gram.		

VOER MIJNEN HEERE VAN
HOECHSTRATEN.

DEN EERSTEN INVENTARIS VAN DEN GOEDEREN, DIE ICK
ELISABETH VAN CULENBORCH, GRAVINNE VAN HOECHSTRAT-
TEN, VROUWE VAN CULENBORCH ETC. GEMAECT HEBBE
MIJNEN NEVE ENDE NICHTEN VAN HOECHSTRATEN BIJ MIJNEN
TESTAMENTE, GEPASSEERT IN DATE DEN XXV^{en} DACH VAN
MEYE ANNO XV^c VIJFENDEVIJFTICH.

(Al verguldt int groote coffre:)

In den eersten twee groote becken en gedreven werck mit de
wapenen van mijnen saligen heere,¹⁾ wegende xxi marc iii oncen.

Noch twee groote waterpotten mit dexelen daertoe dienende,
wegende xiiii m. iii o. x e.

Noch twee groote silveren vergulden kannen, wegende xxxiiii m.
vi o. v e.

Twee groote silveren vergulden flesschen, wegende xxxi m. xv e.

Een douzigne groote silveren vergulden schalen, wegende mit
twee dexelen lxxxii m. ii o.

Een douzigne groote silveren vergulden croesen, oic mit twee
dexelen, al een faetsoen, wegende li m. iii o.

Drie groote hooge vergulde candelaers, wegende xvii m. vi o.
xii½ e.

Een groot sautvat mit een dexel, wegende iiiii m. ii o. xvii½ e.

Ses viercante silveren vergulden telloiren, wegende ix m. x e.

Twee vergulde lepelen, wegende iiiii o. xv e.

¹⁾ Anthonis van Lalaing (1480—1540).

Twee hooge silveren tuyten, comende van mijn vrouwe de prinsesse van Chimay, ²⁾ eensdeels vergult, wegende xxx m. vi o.

(In de bewaringe van heer Anthoenis capellaen:)

Een groot hooch draigoir ende eenen lepel, daertoe dienende, half vergult, wegende xxi m. ii o. xvii e.

Eenen silveren vergulden cop mit eenen ronden uuytgehoelden steen van serpentine daerin geseth, gestoffeert mit diverse medaillien rontsom, wegende xiiii m. i½ o.

Noch eenen anderen hoogen cop, oic vergult ende gestoffeert mit diverse medaillen, comende van bisscop Henric van Beyeren, ³⁾ wegende x m. xii½ e.

(In t'cabinet:)

Noch eenen silveren vergulden hane van hoofde, pluymen, vloegelen, steert ende voeten, staende op eenen platten vergulden voet ende t'lijf besloten mit een struysschen ey, wegende x m. iii o. xv e.

Ende noch een henne van gelijcker sorten behalven den platten voet voirscreven, wegende vi m. iii o. xviii e.

Een crucifix van dick cristal, daer Onse Heer aenhangende ende den voet af van silver vergult es ende zijn daeraen acht peerlen.

Een suverlic getijbouck in pergamene gescreven, vol schoonder schilderien, figuren ende personnaigien van diverse staten ende conditien ende oic van diverse wapenen, mit zwert flouweel overtoegen ende mit silveren vergulden sloten.

De twee hooge candelers van den vieren mit breede voeten, wesende in t'cabinet, wegende omtrent vi m.

²⁾ Louise van Navarra, gemalin van Karel, prins van Chimay.

³⁾ Bisschop van Utrecht, 1524—1528.

Elisabeth van Culemborg op omstreeks 35-jarige leeftijd.
Fragment van een memorietafel, c. 1520, Elisabeth Weeshuis, Culemborg.

(Bij den inventaris onder mijn vrouwe
in de bewaringe van heer Anthoenis:)

Noch legatere ic mijnen voirnoemden neve ende nichte van
Hoochstraten twee hooge silveren candelaers tot flambeaux,
wegende x m. vii o. x e.

Eenen silveren pispot, wegende iiii m.

Een silveren pisbecken, wegende ii m.

(Bottelrye:)

Twee platte silveren coppen gedreven werck, wegende iiii m. i o.
xviii e.

Achtien silveren schotelen, wegende lxvii m. vii o. x e.

Achtien silveren rechtschotelen, wegende xlv m. i o. x e.

Ses silveren saucieren, wegende ix m. x e.

Drie douzijken silveren teilloiren, wegende xlviii m. v o. x e.

Een silveren vuerpanne, wegende iiii m. v o.

Een silveren gegaette teilloire, onder t'gesolten vleys te leggen,
wegende i m. iii o.

Noch legatere ic mijnen voirnoemden neve ende nichte van
Hoochstraten een douzijne groote silvere schalen mit twee dexe-
len, wegende xli m. x e.

(In de bewaringe van heer Anthoenis:)

Noch een half douzijne silveren gedopte schalen mit een dixel,
wegende xxvii m. vii o.

(In de bottelrye:)

Noch twee silveren flesschen, wegende xxi m. iii o.

(In Katerinen⁴⁾ bewaringe:)

Noch een golden ketten gemenget mit gevluegelde hooftkens, wegende iiiii m. xv e.

Noch een ander golden ketten van putschakelen, wegende ii m. iiiii o. x e.

De voirscreven vijf gelegateerde partiën mit ondersproken conditie ende laste, dat zij hueren negen kinderen als jonckeren Anthoenis ende Jooris van Lalaing ende jonfferen Anne, Marie, Cornelie, Barbele, Elisabeth, Willemine ende Jacqueline van Lalaing⁵⁾ in recompensatie laten maken sullen elcken van hun een golden ketten van tweehondert Rinsguldens eens.

(In Katerinen bewaringe:)

Noch legatere ic mijnen neve van Hoochstraten eenen golden rinck mit een tafel van rubine aen beyden zijden versien mit cleyne tafelkens van diamante.

(In t'cabinet:)

Mijnre nichten zijre huysvrouw een crucifix van silver vergult, daer Onse Heere God aen hangende van fijnen golde es, geset op eenen breeden verheven voet, gestoffeert mit peerlen, punten van diamanten ende andere gesteenten, wegende ii m. i½ o.

(In Katerinen bewaringe:)

Item noch eenen golden rinck mit eenen punte van diamante, den grootsten van tweeën.

Noch eenen rinck mit een amiraulde.

Een suverlicke thiene van agathe, binnen gewrocht mit geestelike historiën, mit een cruys gestoffeert mit diamanten ende drie peerlen ende onder mit een houppe.

⁴⁾ Catharina van Habarcq, kamenier van Elisabeth van Culemborg.

⁵⁾ De kinderen staan afgebeeld op het grafmonument van Philips van Lalaing in de St. Catharinakerk te Hoogstraten.

(In de bewaringe van Anthoenis de camerlinc:)

Noch mijnen besten flouweelen tabbaert mit sabelen gevoedert.

Noch eenen flouweelen tabbaert mit arminen gevoedert.

Noch eenen zwertten sattinen tabbaert mit arminen gevoedert.

Noch eenen tabbaert van gros greyn, oic mit arminen gevoedert.

Noch een voederinge van arminen, die niet geset en is.

Ende noch eenen zwertten sattinen tabbaert mit zwertte gennetten gevoedert.

Noch legatere ic mijnre nichten van Hoochstraten voirscreven alleen boven mijn lijnewaet fijn ende grof, in mijn testament gementioneert ende t'welcke ic aldaer geremitteert hebbe op een lotinge mit mijnen neve van Culenborch dese nabescreven partiën van Spaens werck:

(In de bewaringe van Katerinen:)

In den eersten acht servietten mit goudt gewrocht ende mit voel coleuren van zijde.

Noch een lange serviette over eenen lessenaer te hangen, oic mit goudt ende mit zijde gewrocht.

Item drie servietten mit zwertte zijde gewrocht.

Item een andere serviette mit geluwe, roode ende andere coleuren van zijde gewrocht.

Item noch een zijden serviette.

Noch een serviette van vremder stoffen gemaect en die men seyt vuyl wesende in den vuere wederom wit te mogen maken sonder te verbranden.

Elisabeth van Culemborg, voorgesteld met de weesmeisjes.
Altaarluikje door Jan Deys, c. 1560, Elisabeth Weeshuis, Culemborg.

Vier spreylakenen tot bedden, de drie mit goude gewrochte benden ende de vierde mit eenen breeden boord van groen zijde netwerck, gewrocht mit goudt ende silverdraet, daerof den gront van groen sattin is.

Thien oircussenbladeren mit goudt ende zijde gewrocht.

Noch twee oircussenbladeren, oic mit goudt ende zijde gewrocht.

Noch twee andere oircussenbladeren, mit goudt ende zijde ende penseekens daerop gewrocht in netwerck.

Item twee pinades oft kemdoucken, ter eerden toe oic mit goudt ende mit zijde gewrocht.

Item een hemde, mit goudt gewrocht ende mit roode zijde.

Item een hemde van catoenen linnewaet Portegaels werck.

Een Spaense huve, mit goudt ende mit zijde gewrocht.

Een Spaense linden failie, mit goudt gewrocht ende mit weynich zijden.

Item acht oircussenbladeren, mit geluwe zijde gewrocht.

Noch twee andere cleyne oircussenbladeren, oic mit geluwe zijde gewrocht.

Andere ses oircussenbladeren, gewrocht mit roode zijde.

Noch andere twee oircussenbladeren, mit zwertte zijde gewrocht.

Noch een ander cleyne oircussenblat, oic mit zwertte zijde gewrocht.

Noch twee oircussenbladeren Turcx werck van alrehande coleuren van zijde.

Ende negen benden, mit roode zijde gewrocht, op oircussenbladeren te setten.

Actum ten dage ende jare alsboven. In oirconde van mijnen naem ende gewoenlic hantteycken hieronder gestelt,

ELISABETH VAN CULENBORCH.

Wij Anne van Rennenborch, gravinne van Hoochstraten, vrouwe van Vile etc. wedue, kennen mits desen, dat ons d'executoiren van den testamente van wijlen hooger memoriën mijn vrouwe van Hoochstraten ende van Culenborch, onse lieve vrouw moeye, diens siele Godt genedich wil zijn, gethoont ende overgelevert hebben alle de partiën van silverwerck vergult ende onvergult, twee schoone costelicke crucifixen, een suverlic getijbouck, twee golden kettenen, drie golden ringen, den eenen mit een tafel van rubine, den anderen mit eenen punte van diamante ende den derden mit een amiraulde, een suverlicke thiene van agate, sekere tabbaerden, behalven de drie beste, sijnt den voirscreven testamente geordonneert tot ornamenten in de kercken van Hoochstraten ende van Culenborch; ende een deel Spaens lynewerck, soe al de voirscreven partiën van stucke te stucke ende van article tot article hiervoren genoemt ende gespecificeert staen, dewelcke wij voerts in twee cofferen besloten ende de sloetelen daeraf tot onser verzeketheit in onse bewaringe genomen hebben, doch de voirscreven cofferen tot satisfactie van den voergenoemde testamente hier te Culemborch hebben moeten laten tot dat jaer ende ses weken van den sterfdach af te rekenen omme gecomen zijn ende wij onsen negen kinderen elcken een golden ketten van tweehondert guldenen geleverd sullen hebben, gelijk ons dat bij onse voirscreven vrouw moeye hiervoren belast es geweest, ontlastende ende scheldende voirnoemde executoiren daeraf gansselic quijte. In oirconde van onsen naem hieronder gescreven den vijften dach Januarii anno xv^e sesendevijftich.

ANNE DE RENNEMBOURG.

DEN ANDERDEN INVENTARIS VAN DEN GOEDEREN, DIE IC,
ELISABETH VAN CULENBORCH, GRAVINNE VAN HOOCHSTRATEN,
VROUWE VAN CULENBORCH ETC. GEMAECT HEBBE
MIJNEN NEVE ENDE NICHTEN VAN HOOCHSTRATEN BIJ MIJNEN
TESTAMENTE, GEPASSEERT IN DATE DEN XXV^{en} MAIJ ANNO
XV^c VIJFENDEVIJFTICH.

(Alle dese nagetogen partiën staen in
den grooten inventaris van Hoochstraten
folio 1 ende 11:)

Als in den eersten een groot silveren cruys mit de representatiën
van Onsen Lieven Heere daeraen hangende, van Onse Lieve
Vrouwe aen d'eene ende van St. Jan Evangeliste aen d'andere
zijde, wegende naer den olden inventaris xxi m. i o. xv e.

Een silveren vergulden ciborie om dat heylige sacrament in te
leggen, wegende iiii m. v o. xv e.

Noch een silveren busken om in de voirescreven ciborie te setten,
wegende iii o. xiiii e.

Een silveren vergulden kellic mitter patenen ende een lepelken,
wegende v m. v o. xii½ e.

Een silveren busse mit een dixel om ostiën inne te leggen,
wegende ii m. i o. x e.

Een silveren paix, wegende iii m. vi o. viii e.

Twée groote silveren candelaers, wegende xviii m. vi o. vi e.

Twée silveren bekenen, wegende vi m. ii o. iii e.

Twée ampullen, half vergult, wegende ii m. v o. v e.

Een silveren belle, wegende ii m. i o. ix e.

Een wijwatervat mit een asperges, wegende xi m. ii o. iiii e.

Een wierroockvat, wegende viii m. v o. xii $\frac{1}{2}$ e.

Een silveren busken om wierroock inne te bewaren, wegende i m. iii e.

Een silveren lampe om voer dat heylige sacrament te hangen, wegende viii m.

Noch een andere silveren lampe om een lanck rond glas inne te hangen, wegende ii m, ii o. v e.

Een silveren candelaer mit eenen steel, wegende iii o. x e.

Een tafereel van silver, vergult, mit twee dueren gewrocht van coquillen van peerlen, comende van den coninc van Denne-mercke, wegende xiiii m. iii o.

Noch meer dese navolgende partiën van moeblen.

(Daer zijn acht stucken ende staen in den grooten inventaris van Hoochstraten folio xxxiii:)

Als eerst de tapecerie hangende hier te Culenborch in mijn slaepcamer mit de fontainen in t'midden ende de wapenen van Lalaing ende van Culenborch in schilden ende in ruyten.

(Daer zijn acht stucken ende staen in den voirs. inventaris eodem folio:)

Noch de tapecerie hangende in de salette, oic mit de wapenen van Lalaing ende van Culenborch, alle de tapecerie d'ver ende mit de devise „Non pourtant”.

(Daer zijn negen stucken, staende in den voirs. inventaris folio xxx:)

Een tapecerie van broddure van wit Brugs sattin ende zwert flouweel.

(In den voirs. inventaris folio xxxi:)

Een lit de camp gestoffeert mit tanneit flouweel ende mit golden vlammen ende mit gordinen van taneit taftaf.

Een lit de camp van wit damast ende de gordinen van wit taftaf.

(In den voirs. inventaris folio xxxviii:)

Twee groote tapitz veluz, dienende opten vloer te spreken.

(In den voirs. inventaris folio xxxix:)

Twee tanneiten flouweelen cussenen.

(Folio xl:)

Twee sittestoelen totten selven, eenen hoogen ende eenen legen.

(Daar zijn soeven stucken, folio xxxiii:)

Een tapecerie van Callicoute.

(In den voirs. inventaris folio xxxviii:)

Soeven voettapijten.

Soeven fijne tapijten tot tafelen.

(In den voirs. inventaris folio lx:)

Noch een pavillon mit drie gordinen om over eenen pissestoel te hangen.

Noch een flouweelen cussen om den selven stoel te decken.

Ordonnere ic alle de voirscreven partiën van silverwerck ende moebelen, soe verre zij naer mijnen verscheyden hier te Culenborch noch gevonden werden, mijnen neven ende nichte van Hoochstraten ende van Vile t'huerliefder vermaninge over te leveren ende te laten volgen.

(Dit is tot Hoochstraten:)

Item noch ordonnere ic eenen silveren vergulden kelic mitter patenen ende een lepelken dienende dagelicx totter voirscreven cappelle van Hoochstraten, oic aldaer te laten ende te blijven.

Noch eenen silveren kelic opten huysse van Sombref.

(In handen van mijnen heeren van Hoochstraten wesende:)

Ende noch wil ic, dat zij behouden een cleyne capelle, dienende tot celebratie van der missen, gecomen van bisscop Philips van Bourgoingnen, ⁶⁾ die men in een cleyne bougeken sluyt om over wege te vueren.

Actum ten dage ende jare alsboven in oirconde van mijnen naem ende gewoenlic hantteycken hieronder gestelt.

ELISABETH VAN CULENBORCH.

Wij Anne van Rennenborch, gravinne van Hoochstraten, wedue etc. kenne mits desen, dat ons d'executoiren van den testamente van wijlen hooger memoriën mijn vrouwe van Hoochstraten ende van Culenborch, onse lieve vrouw moeye diens siele God genedich wil zijn, gethoont, overgelevert ende bewesen hebben alle dat silverwerck, vergult ende onvergult, dienende totter cappellen opten huysse van Hoochstraten, totter cappellen opten huysse van Sombref, noch om over wege mede te reysen, tapeceriën, stoffeerselen van lit de campen, tapiten, veluz, cussenen, stoelen, tafeltapiten ende voerts alle de andere partiën, hiervoren gespecificeert, soe zij daervan stucke te stucke ende van article te article uuytgedrukt staende, ontlastende ende scheldende de voirnoemde executoiren daeraf quite, in oirconde van onsen naem hieronder gescreven den derden dach van Januario anno xvc sesendevijftich stilo Traiectensi.

ANNA VAN RENNEMBOURG.

⁶⁾ Bisschop van Utrecht, 1517—1524.

INVENTARIS VAN CLENODIËN ENDE JUWEELLEN, DIE IN DEN
TESTAMENTE NOCH IN DE INVENTARYSEN, BIJ MIJN GENA-
DIGEN VROUWE, SALIGER GEDACHTEN, ONDERTEYKENT, NIET
GESPECIFICEERT EN STAEN ENDE NOCHTANS MIJN VROUWE
VAN HOECHSTRATEN TEGENWOERDICH VERMOGENS DEN
SELVEN TESTAMENTE OVERGELEVERT ZIJN. ⁷⁾

In den eersten een golden cruys, gestoffeert mit drie tafelen ende drie halve ruyten van diamanten, oic mede mit drie peerlen daeraen hangende.

Noch een golden potente mit vier diamanten ende drie peerlen.

Een cleyn golden kettenken, daer een cleyn golden cruys onder aenhangende is, hebbende van den Weerdigen Heiligen Cruyse een stuck daerinne besloten. Noch een ronde agate, rontsom beslagen in goudt ende drie diversche houten taxkens en aen t'hoofd mit silver beslagen, deels vergult, dewelcke schijnen van enige cracht te wesen ende mijn voirscreven genadigen vrouwe aen den hals pleech te dragen.

Twee golden ruyckers, daeraf den eenen seer gewichtich es, mit een vyze opgaende, hebbende onder een dootzhooft, ende d'andere een licht proper Parijs werck es.

Vierendetwintich golden penningen onder groot ende cleyn van diverscher munten, die mijn genadigen vrouwe voirscreven selver in een leeren buydelken gesteken heeft mit een cedelken geteyckent van huerer handt ende huerer nichten van Hoochstraten bij hueren testamente gelegateert heeft.

Eenen silveren vergulden jazerant mit een paer messen, hangende aen een andere silveren vergulden ketten, welcker messen de hechten boven vergult zijn ende de schey overdeekt mit

⁷⁾ Het opschrift op de omslag luidt: „Inventoryssen van diverse clenodiën ende juweelen, mijn vrouwe de gravinne van Hoochstraten, vrouwe van Vile etc. overgelevert bij den testamentairen van wijlen lofflicker memoriën mijn vrouwe de gravinne van Hoogstraten ende van Culemborch, huerer E. vrouwe moeye, inhoudende generale quitantie van alle huere legaten”.

zwert flouweel, boven, onder ende in t'midden beslagen mit goudt oft silver vergult, mit mijne vrouwen buydel, een speldecusken ende een cokerken mit alreley gerief, van zwert flouweel noch een tessche daerbij.

Noch eenen vrouwenvingerhoet, die men seyt van goudt te wesen, in den voirscreven buydel stekende.

Een papierken, daerinne besloten ende verwaert liggen voele golden haecxkens, groot ende cleyn, mitten oochskens daerop dienende.

Een golden houppe, onder mit eenen cleynen punte van diamante, hebbende rontsom voele ruytkens ende halve van diamante.

Eenen gouden paternoster, geëmailleert mit wit ende zwert, hebbende cleyne teycken en tusschenbeyden, ende een golden houppe, boven vol cleyne peerlkens.

Een golden brachelet, heel van S S gemaect ende geëmailleert.

Noch een andere golden brachelet mit drie geëmailleerde S S ende een sloetken, sluytende mit een tafel van diamante.

Noch twee andere bracheletten, al mit golden Grieksche A A ende mit ronde cornalinen, agaten ende andere diergelijcke, desommige mit personaigiën gesteken.

Eenen paternoster mit cristallinen crucen ende soeven golden hooftrucen.

Noch eenen paternoster van wit corael mit groote golden teycken en tusschenbeyden, oic mit cleyne golde teycken en gemengt ende mit een golden houppe, gestoffeert mit peerlen.

Item eenen schoonen paternoster van agate tusschenbeyden, mit lange golden teycken en, geëmailleert, ende ses groote golden teycken en, oic geëmailleert.

Noch eenen paternoster van agate mit acht golden teycken.

Noch eenen paternoster mit lange ronde teycken van peerle-
moer, tusschenbeyden gemenget mit cleyne ronde golden
teyckenkens, hebbende ses groote teycken van golde mit zwert
geëmailleert ende een houppe van witte zijde ende van goudt-
draet.

Eenen anderen paternoster van witte cassidonië mit ix golden
teycken.

Noch eenen paternoster van lange cassidoniën in maniere van
peerkens mit thien golden teycken.

Noch eenen anderen paternoster mit ronde zwertte teycken,
gemenget mit goude stocxkens, hebbende een houppe van
zwertte zijde ende van goudtdraet.

Noch eenen paternoster van ronde houten teycken, tusschen-
beyden gemengt mit cleyne ronde gouden teyckenkens, hebbende
noch thien groote golden teycken ende een houppe van
zwertte zijde ende van goudtdraet.

Noch eenen paternoster mit lange gedrayde teycken van
amatiste, tusschenbeyden gemengt mit cleyne ronde gouden
teyckenkens, hebbende noch acht groote golde teycken,
geëmailleert mit wit in maniere van potkens, hebbende eenen
tanneyten zijden houppe.

Noch eenen paternoster van lange zwertte geslepen cassidoniën,
oic gemenget mit cleyne golden teyckenkens, hebbende thien
groote golde teycken, geëmailleert mit zwert.

Een cleyne silveren paternosterken van vijf thienen, cleyne ge-
wrocht, binnen hol, mit vijf golden teycken ende een cruys
beneden van peerlemoer.

Noch eenen paternoster mit ronde zwertte golden geëmailleerde
teycken tot xiii toe, de andere teycken wesende van zwert-
ten hout als't schijnt.

Noch eenen anderen houten gesneden paternoster van lange teyckenken, tusschenbeyden gemengt mit cleyne gouden teyckenkens ende mit ses groote golden teyckenken mit zwart geëmailleert.

Noch eenen paternoster van lange ronde houten teyckenken.

Noch twee paternosterkens, dienende tot bracheletten, van cleyne ronde houten teyckenkens, gemengt van soevenen tot soevenen mit golden teyckenkens.

Noch eenen getten paternoster, daeraf de gemeenen teyckenken ront zijn ende de andere plat.

Noch een cleyen houten paternoster.

Noch een ander cleynder paternoster.

Eenen cleynen ammeren paternoster mit een houppe van tanneite zijde.

Noch een langen Spaenschen paternoster mit xiii lange teyckenken ende xiii ronde teyckenken mit een houppe van den selven.

Noch eenen Spaenschen paternoster, van witten beene gesneden, mit een lange zijden houppe.

Noch een budelken van zijde gewrocht over een not van muschate.

Goudtdraet, silverdraet, witte zijde, roode zijde en grauwe zijde.

Een viercant tafelken van elpenbeen mit acht percken van diverse historiën, properlic gesneden.

Een cleyen golden baegsken mit een rubijnken in't midden ende enige cleyne peerlekens rontsom ende een groote peerle daeronder aenhangende.

Een golden hertken mit de bootscap van den engel Gabriël aen d'een zijde ende Sinte Marguerite aen d'andere zijde.

Twee meskens mit witte beenen hechtken, boven ende onder opte schey mit silver beslagen.

Noch een paer messen mit een ponissoen, hebbende al witte beenen hechten, daervan de scheye boven ende beneden mit silver beslagen es.

Ende noch een bagge van agate, boven cleyn ende suverlic gesteken, beslagen in goudt mit een peerle daeronder aenhange.

Noch een veircant houten cofferken mit twee layen onder gemaect, die men uuyttrecken mach, daerinne lagen diversche patronen, soe in doucke als in papiere van gesteken werck.

Wij Anna van Rennenborch, gravinne van Hoochstraten, vrouwe to Vile etc. wedue, kennen mits desen dat ons d'executoiren van den testamente van wijlen hooger memoriën mijn vrouwe de gravinne van Hoochstraten ende van Culenborch, onse lieve vrouw moeye, diens siele God genedich wil zijn, gethoont ende overgelevert hebben alle de clenodiën, juweelen, paternosteren, properheden ende alle andere partiën van stucke te stucke ende van article tot article soe die hier voren genoemt ende gespecificeert staen, ontlastende ende scheldende de voirn. executoiren daer gansselicken af quite.

In oirconde van onsen naem hier onder gescreven den ⁱⁱⁱⁱ^{en} dach Januarii anno xv^e ses ende vijftich.

ANNE DE RENNEMBOURG.

Andere partien, gevonden synt de confectie van den voirscreven inventaris ende de quitantie van mijn vrouwe daeronder geteyckent.

In den eersten twee golden caskens, voer ende rontsom geëmailleert mit letteren, dienende als't schijnt om enige baggen daer inne te setten.

Een cornette van zwert sattin mit twee sabelen daer aen gewrocht.

Twee golde bracheletten, d'een mit ronde agaten in golde beslagen ende d'andere mit andere lange agaten oic beslagen als voren.

Noch twee golden braceletten van jazerant, elc mit drie slootkens.

Twee zijden braceletten mit ronde golde slootkens, t'ene mit een A ende t'andere mit een Y daerop gesteken. ⁸⁾).

Noch een brachelet mit ronde platte cornaline teyckenen tot xvii toe, tusschenbeyden gemengt mit cleynne ronde goude teyckenkens ende zess cleynne elantsche ringskens.

Ende noch twaelf golden cnopkens elcx hebbende drie peerlen daerinne geseth.

Wij Anna van Rennenborch wedue etc. kennen noch synt onse voergaende quitantie ontfangen te hebben alle de voirscreven partiën daeronder aengevuecht. In oirconde onsen naem hieronder gescreven den viien dach Januarii anno xvc ses ende vijftich.

ANNA VAN RENNEMBOURG.

Noch andere partiën van Caterine, mijnre genedigen vrouwen camerwif, mijnen vrouwe van Hoochstraten tegenwoerdich overgelevert.

Eerst eenen ruycker in golt beslagen, hangende aen een zwert zijden lynt om aen eenen riem te dragen.

Een houten thiene hebbende onder een golden hertken aenhangenden, aen d'een zijde de bootscap van den engel Gabriël, ende aen d'andere zijde sinte Elisabeth.

⁸⁾ De initialen van Anthonis van Lalaing en Ysabeau (Elisabeth) van Culemborg.

Een houten vijftich mit een cleyn cruysken daeraen hangende, aen 't hooft mit silver beslagen.

Noch een zwert zijden lynt mit eenen oochsteen in golt beslagen, daer aen hangende.

Noch een cleyn zwart paternosterken.

Een cornette van twee sabelen, aen den hals te dragen, gedobbelt mit flouweel.

Eenen properen vrouwenbuydel, daervan dat de gront van linnewaet is, gesteken mit blommen ende andere properheit van goudt ende van zijde.

Ende een golden vrouwenhuyve opte Duytsche maniere mit silveren blommen ende lofwerck gebroddeert.

ANNA VAN RENNEMBOURG.

Noch kennen wij Anne van Remmenborch, gravinne van Hoochstraten, wedue etc. ontfangen te hebben van den voergenoemden executoiren van den testamente wijlen hooger memoriën mijn vrouwe van Hoochstraten ende van Culenborch, onse lieve vrouw moeye, diens siele God genedich zij, boven alle de partiën hier voren genoemt ende ontfangen ende noch boven de ghene die genoemt staen in twee andere inventarysen, onderteykent bij onse voirscreven vrouw moeye, alle dat linnewaet, fijn ende grof, gesneden ende ongesneden, dienende tot tafellakenen, servietten, buffetdwelen, slapelakenen, spreylakenen ende anderssins, deels bij der ellen ende deels bij den stucke, soe wij dat bij goetduncen van jonfferen, hun des verstaende, mit onsen neven heren Floris grave van Culenborch, frijheeren tot Pallant ende tot Witthem etc. gelijkelic verdeylt hebben, desgelijcx oic de zijden tabbaerden ofte schoeven die huere Edele ons gelegateert heeft gehadt, bedanckende ons van alles dat ons bij den testamente voirscreven enichsins competeren soude mogen goeder ende volcomener satisfactie. In oirconde van onsen naem hieronder gescreven den xix^{en} dach Januarii a^o xv^e ses ende vijftich.

ANNE DE RENNEMBOURG.

VOER MIJNEN HEERE VAN CULENBORCH
ENDE VAN PALLANT.

INVENTARIS VAN DEN GOEDEREN, DIE ICK ELISABETH VAN
CULENBORCH, GRAVINNE VAN HOOCHSTRATEN, VROUWE
VAN CULENBORCH ETC., GELEGATEERT HEBBE MIJNEN NE-
VEN FLORIS HEERE TOT PALLANT BIJ MIJNEN TESTAMENTE,
GEPASSEERT DEN XXV^{en} DACH VAN MEYE ANNO XVe VIJF-
ENDEVIJFTICH.

(Cappelle:)

In den eersten eenen kellick mit eenre patenen ende een silve-
ren lepelken dienende totter capellen hier opten huyse te Cu-
lenborch, wegende ii m. v o.

Een silveren crucifix, wegende i m. ii o. x e.

Twée silveren candelaers, wegende iii m. iiiii o.

Twée ampullen, wegende iiiii o. xiiii e.

Een silveren wijwatervat mit eenen quispel, wegende i m. vii o.
viii e.

Een ronde silveren boote om ostiën inne te leggen, wegende
v o. iii e.

Een silveren belle, wegende ix o. xiiii e.

Noch eenen kellic ende een patene, wegende ii m.

Twée ampullen, wegende iiiii o.

Een belle, wegende ix o. x e.

Een silveren busken om ostiën inne te leggen, wegende v o. v e.

(R e s t :) noch een schotelken om bij den priester zijn handen over te wasschen.

Noch totter voirscreven cappelle opten huyse te Culenborch een zwert flouweelen casuffel mit een cruys daerop van golden laken mitten wapenen van mijnen heere van Hoochstraten seliger ende van mij ende mitter alve ende andere toebehoirten.

Een outaercleedt, oic van zwert flouweel, gemenget mit boerden van golden laken ende een cruys daerop van golden laken, geborduert mit een dorencroon ende mit wapenen daerop als voer.

Een casuffel van zwert damast mit een zwert flouweelen cruys daerop mit een alve ende andere toebehoiren.

Een outaercleedt van zwert sattin mit een zwert flouweelen cruys daerop ende twee gordinen van zwert taftaf.

Een casuffel van zwert sattin ende een zwert flouweelen cruys daerop, mitten toebehoirten.

Een casuffel van tanneit camelot ende een outaercleedt van den selven mitten toebehoirten.

Een casuffel van blau half osset ende t'cruys daerop van root camelot mit de wapenen van Culenborch ende van Bourgognen ende mitten toebehoirten.

Een casuffel van wit gebreydt werck, een outaercleedt ende twee gordinen van den selven mitten toebehoirten.

Noch twee gordinen gebreydt werck mit roode ende witte roosen daerin.

Een outaercleedt van groen say, de gardinen van den selven.

Twee autaersteen.

Noch voer der heerlicheyt cappelle in de kercke tot
Culenborch.

Een casuffel van geluwe damast mit een wit flouweelen cruys
daerop ende mitten toebehoirten.

Een outaercleedt van zwert sattin mit een zwert flouweelen
cruys in't midden.

Een outaercleedt ende twee gordinen van wit gebreyt werck.

Een casuffel van blau say, gebroddeert, mit zijnen toebehoirten.

Een outaercleedt van zwert gebreydt werck ende de gordinen
van den selven.

(Silverwerck:)

Noch heb ick mijnen voergenoemden neve van Culenborch ende
van Pallandt gelegateert dese navolgende partiën van silver-
werck:

(In t'groote coffre:)

In den eersten ses groote breede silveren vergulden schalen mit
een dexel, wegende xliii m. v o. x e.

(In bewaernisse van heer Anthoenis:) Een
douzijne silveren vergulden croesen mit twee dexelen, co-
mende van mijnen heere van Vile ⁹⁾ saliger gedachten, wegende
xxix m. vi o.

Twee hooge silveren vergulden coppen van eenen faetsoene mit
dexelen, binnen verwapent mit de wapenen van mijnen seligen
heere ¹⁰⁾, wegende xviii m. v o. xi½ e.

Noch twee silveren coppen, half vergult, elcx dobbel op malcan-

⁹⁾ Johan van Luxemburg, heer van Vile (overl. 1508).

¹⁰⁾ Anthonis van Lalaing (1480—1540).

deren sluytende in maniere van eeckelen, wegende xix m. iii o. v e.

Voer de voirscreven vier partiën cxi m. iiii o. vi $\frac{1}{2}$ e.

Noch twee silveren becken, hebbende de boerden rontom ende t'middelrondt breedt vergult, wegende xiii m. xix e.

Twee groote silveren kannen mit griffoenen tot heysen, hebbende de boerden vergult, oic gecomen van mijnen heere van Vile, wegende xxxiii m. iii o. v e.

Een groote silvere mande ofte brootcorf, wegende xviii m.

(B o t t e l r y e :)

Twee silveren candelas tot flambeaux, wegende vii m. vi o. xii e.

Twee silveren flesschen, wegende xxiii m. i o.

Eenen waterpot mit een dexel, wegende iiii m. ii o. xv e.

(C a b i n e t :)

Noch twee silveren candelas mit hoge voeten van den vieren, wesende in t'cabinet, wegende omtrent vi m.

(B o t t e l r i e :)

Een silveren vuerpanne, wegende iiii m. v o.

Een silveren gegaette telloire om onder t'gesolten vleys te leggen, wegende i m. i o. x e.

Drie groote silveren schotelen, wegende xxii m. iiii o.

Thien andere groote schotelen, wat minder wegende, lv m. i o. xvii e.

Achtien andere silveren schotelen, noch minder wegende, lxxx m. v o.

Ses sauchieren bij eenre partie, wegende vi m. vii o.

Noch andere ses saucieren, te Gorcum gemaect, bij een andere partie, wegende vii m. iii o.

(In bewaringe van heer Anthoenis:)

Noch hem gelegateerd ses groote silveren vergulden croesen, wegende mit huer dexel xxviii m. ii o.

(Bottelrye:)

Noch twee groote silveren kannen op t'faetsoen van tuyten, wegende xviii m. vi o. x e.

Ende noch twee andere kannen van den selven factsoen, wegende v m. xv e.

Dese voirscreven drie legaten mit ondersproken conditie ende laste, dat hij gehouden werdt zijne drie susteren, jonfferen Anne, Marguerite ende Elisabeth van Pallant te laten maken ende te geven daervoer in recompensie een golden ketten, elcx van tweehondert Rinsgulden eens.

(In Katerinen bewaringe:)

Noch hem gelegateert eenen groote thienen van agathen mit een golden crucifix ende een columnne daerboven hebbende, beneden een houppe.

Item eenen golden riem, die gebroken es, daer thien punten van diamanten, negen keykens van rubine, twintich peerlen ende een groot balays toedienen, om zijn toecomende huysvrouwe daarmede te begiftigen.

Item eenen golden rinck mit eenen punte van diamante van tweeën den minsten.

(Op t'huys te Culenborch:)

Noch een litdecamp, gestoffeert mit breede benden van zwert flouweel ende zwert sattin ende mit gordinen van taftaf, daer ic dagelijcx in slape.

Ende noch een andere litdecamp, gestoffeert mit tanneit flouweel ende sattin, gefigureert, hebbende een lustre van golden laken, daeraf de gordinen van tanneit taftaf zijn.

(In Katerinen bewaringe:)

Ende jonffrouw Anna van Pallant, zijre suster, eenen anderen golden rinck, geëmaileert, oic mit eenen punte van diamante, gecomen van mijnen heere van Cleve.¹¹⁾

Actum te Culenborch ten dage ende jare alsvoren, in oirconde van mijnen naem hieronder gestelt,

ELISABETH VAN CULENBORCH.

Wij Floris, grave van Culenborch, vrijheere tot Pallant etc., kennen mits desen, dat ons d'executoiren van wijlen hooger memoriën mijn vrouwe de gravinne van Hoochstraten ende van Culemborch, onse lieve vrouw moeye, diens siele God genedich wil zijn, gethoont ende overgelevert hebben alle de partiën van silverwerck, vergult ende onvergult, soe totter cappellen opten huysse als van der heerlicheit-cappelle in Sinte Barbarenkercke hier te Culenborch, mitten ornamenten daertoe diendende, noch andere diversche schoone partiën van silverwerck, o'c vergult ende onvergult, als schalen, coppen, bekenen, kannen, croesen, mande, candelaers, flesschen, waterpot, vuerpanne, schotelen groot ende cleyn, saucieren, teilloiren, een groote thiene van agathe, eenen golden gebroken riem mit punten van diamanten keykens van rubine, peerlen ende een balais, eenen golden rinck mit eenen punte van diamante ende noch twee litdecampen, soc alle de voirsr. partijen van stucke te stucke ende van article tot article hiervoren genoemt ende gespecificeert staen, uuytgesundert t'leste punt van eenen golden rinck, geëmaileert, mit

¹¹⁾ Willem, hertog van Gulik en van Kleef, enz. (1516—1591).

eenen punte van diamante, die mijnen suster Anna van Pallant gelegateert ende geleverd is geweest. Welcke voirsr. overgeleverte partiën wij voerts in twee cofferen besloten ende de sloeten daerof tot onser versekertheit in onse bewaringe genomen hebben, doch de voirs. cofferen tot satisfactie van den voirs. testamente in een camere besloten op onsen huysse alhier te Culenborch hebben moeten laten tot dat jaer ende ses weken van den sterfdach van mijn vrouwe voirsr. af te rekenen, omme gecomen sullen zijn ende wij onse drie susteren jonffrouwen Anne, Marguerite ende Elisabeth elcx een golden ketten van twee hondert karolusgulden gegeven sullen hebben, gelijk ons dat bij deselve onse vrouw moeye bij hueren voirsr. testamente belast is geweest. Ontlastende ende scheldende de voergenoemde executoiren daerof, te weten van den voer gespecificeerde partiën, gansselicken quyte.

In oirconde van onsen naem ende gewoenlic hantteycken hieronder gestelt den xiiii^{en} dach van Januario anno xv^c ses ende vijftich.

Noch kennen wij aen silverwerck voldaan te zijn van tghene wij onse vrouw moye van Hoochstraten ende van Vile ¹²⁾ te voele betaelt hadden in de leste wisselinghe van onser beyder silverwerck, doe zij provisie maken moest om huere leste financiën aen Almaras t'Antwerpen te betalen.

FLORIS VAN PALLANT.

(Geroyeert om redenen ende verandert naer de quitantie hier na gescreven:)

Wij Floris, grave van Culenborch, frijheere tot Pallant, tot Witthem ende ten Weerde, heere van der Lede, van Lyenden, Wildenborch etc., kennen achtervolgende onse recepisse hier boven onderteyckent, dat d'executoire van den testamente van wijlen lofflicker memoriën mijn vrouwe de gravinne van Hoochstraten, vrouwe van Culenborch, van Borsssele etc., diens siele God genedich zij, ons op huyden date van desen als naer d'expiratie van den jare ende ses weken van den dage af van hueren overlijden te rekenen van nyeuws bij stucke te stucke overgelevert hebben alle de partiën van silverwerck, vergult ende onvergult, ornamenten dienende tot onser cappellen, clenodiën, eenen golden rinck, lidecampen ende andere partiën hier boven gespecificeert, behalven den rinck onser

¹²⁾ Anna van Rennenberg, gravin van Hoogstraten, vrouwe van Vile, weduwe van Philips van Lalaing, tweede graaf van Hoogstraten.

suster van Pallant, ¹²⁾ getrouwt hebbende den heeren van Glajon, toecomende, daer zij huere recepisse van gegeven mach hebben, kennende ons van als voldaan in oirconde van onsen naem hier onder gestelt den XVden dach February anno XVc soeven ende vijftich.

Noch houden wij ons voldaan ende gecontenteert van de rechte helft van alle 't linnewaet als tafellakenen, buffetlakenen, servietten, slaep-lakenen, spreylakenen, voetlakenen, flouwijnen, oircussenbladen ende andere lijnewaet, gebleyct ende ongebleyct ende ongesneden, die onse voirscrevene salige vrouw moeye achtergelaten heeft, daer onse vrouw moeye van Hoochstraten ende van Vile ¹³⁾ die ander helft van geleverd is geweest, ontlastende daerof voerts van alle andere partiën opten huysse van Culenborch gelaten ende gevonden na vermogen den voirscreven testamente. De voirnoemde executoiren van den selven testamente t'oirconde onsen naem hier onder gescreven ten dage ende jare als boven.

Wij Floris grave van Culenborch, vrijheere tot Pallant, tot Witthem ende ten Weerde, heere van der Lede, van Lyenden, van Wildenborch etc. kennen mits desen dat ons d'executoiren van den testamente van wijlen loflicker memoriën mijn vrouwe de gravinne van Hoochstraten, vrouwe van Culenborch, van Borssele etc., onse lieve vrouw moeye, diens siele God genedich wil zijn, bij forme van extracten overgeleverd hebben uuyten voirscreven testamente alle d'articken, die wij van hun begeert hebben, ons enichsins concernerende, voert meer copiën auctentyck van den brieve van recognitie ende gelofte, die zij van der edeler ende welgeboren vrouwe Anne van Rennenborch, gravinne van Hoochstraten, vrouwe van Vile etc. ende van den grave van Hoochstraten ¹⁴⁾, hueren soen, onse vrouwe moeye ende neve ontfangen hebben van dat zij tot gheenem tijden manen noch vervolgen en sullen d'actie van den xlviii^m £. van xx grooten 't stuck, ende van den tweehondert ponden erffelicker renten tsiaers, die onse voergenoemde selige vrouw moye mit hueren huysheere saliger gedachten der voirscreven gravinne van Hoochstraten ende hueren huysheere getransporteert hebben gehadt bij huerer beyder hijlicxvoerwaerde, oic mede van der recognitie derselver gravinne dat zij van mijnen heere den grave van Lalaing ¹⁵⁾, onsen oom, volcomen quitantie ontfangen

¹²⁾ Anna van Rennenberg, gravin van Hoogstraten, vrouwe van Vile, weduwe van Philips van Lalaing, tweede graaf van Hoogstraten.

¹³⁾ Anna van Pallandt, gehuwd met Philips van Stavelin, heer van Glajon.

¹⁴⁾ Anthonis van Lalaing (1535—1568) derde graaf van Hoogstraten.

¹⁵⁾ Karel van Lalaing. (1506—1558), oudste zoon van Karel van Lalaing (1466—1525) en Jacqueline van Luxemburg; hij was een broeder van Floris van Pallandt's moeder, Margaretha van Lalaing.

heeft van den vier duysent ponden tsiaers ende andere partiën, die zijnen liefden gelooft zijn geweest bij zijnder hijlicxvoerwaerde mitter jongster dochter van wijlen den prince van Chimay ¹⁶⁾, ende van den appointementen, gemaect bij onse voirscreven vrouw moeye saliger inden jare xv^c vijf ende veertich mitten heere de la Moullerye ¹⁷⁾ ende zijn huysvrouw ¹⁸⁾. Noch meer den originalen brief van constitutie van vijfhondert ponden van xl grooten Vlaems 't pont tsiaers, die deselve onse salige vrouw moeye ons bij hueren testamente gelegateert heeft, beseten opte stadt van Antwerpen, ende daertoe een quytscheldinge van eenre actie van seshien duysent ponden, die onse vrouw moeye huer gereserveert hadde op onse heerlicheyt van Culenborch bij der hijlicxvoerwaerde van onsen seligen heer vader, kennende noch meer van hun liefden ontfangen te hebben alle de partiën van silverwerck ende clenodiën, die ons bij onse voirscreven vrouw moeye ende bij hueren voirscreven testamente na vermoegen eenen inventaris bij huer onderteyckent, gemaect ende gelegateert zijn geweest mitten laste daer inne verhaelt, ende daertoe de helft van al 't linnewaet bij onse vrouw moeye saliger op onsen huysse van Culenborch achtergelaten, daer onse voirscreven vrouw moeye van Hoochstraten de andere helft af gehadt heeft, boven 't ghene opten selven huysse gevonden is geweest van tafereelen, schilderiën, beelden, litdecampen, stoffeerselen der selver, bedden, poeluwten, oircussenen, dekenen, tafelen, schabellen, stoelen, cussenen, tinnewerck, eerewerck, ijswerck ende diergelijcken, ende oic boven de provisie die naer expiratie van den ses weken van hueren sterfdach af te rekenen opten huysse overgeschoten is aen coren, weyt, ossen, coyen, peerden, rundere, verckenen, wijn, vleys, botter, kесе ende alle andere eetbaer ware, daervoer wij hunliefden vermogens den voirscreven testamente betalen moeten driehondert Rinsguldenen te twintich stuvers den guldenen.

Bedanckende ons van alle die voirs. perceelen ons bij den selven testamente gelegateert goeder satisfactie.

In oirconde van onsen naem hier onder gestelt den lesten dach van Februario anno xv^c soeven ende vijftich.

¹⁶⁾ Margaretha van Croy-Chimay (1508—1540), eerste gemalin van Karel van Lalaing (1503—1558).

¹⁷⁾ Philips van Lalaing (1499—1550), bastaardzoon van Anthonis van Lalaing (1480—1540) bij Ysabeau bastarde d'Haubourdin.

¹⁸⁾ Florentia van Rechem.

Noch kennen wij van den voirnoemde executoiren ontfangen te hebben een copie auctentyck van den brieve van acceptatie van mijn vrouwe van Bailloel ¹⁹⁾, onse vrouw moye van den legaten huer gemaect bij den voirscreven testamente als van de helft van een rente van v^c xxxiii £. vi s. viii d. van xl grooten Vlaems t'pont opte Staten van Zeelant, van een andere rente van iiiic £. opte stadt van Zericxee, ende van een derde rente van iic £. opte stadt van Middelborch, te lossen den penning vijfthien, noch meer van een geheele rente van v^c £., te lossen den penning seshien opte stadt van Antwerpen, ende van sekere silverwerck, huer oic gemaect totten gewichte toe van lxxvii m i o. ii e. houdende gelofte van niet te doen tegens de donatiën ende transporten in behoef van onsen oom van Hoochstraten ende van ons gepasseert breeder aldaer verhaelt. Ende daer toe noch twee copiën van procuratiën ende twee quitantiën ende recognitiën van ontfangen te hebben de vidimus van den originalen brieven van constitutie van den voirscreven drie renten in Zeelant, den originalen brief van constitutie van de voirscreven rente op Antwerpen ende van t'voirscreven silverwerck tot behoef van onse voirscreven vrouw moye van Bailloel ende van noch andere silverwerck totten gewichte toe van lxxv i^m, in behoef van onse neven ende nichten van Bailloel huere kinderen.

Gedaen ten dage ende jare als boven.

FLORIS VAN PALLANT.

¹⁹⁾ Aleyd van Culemborg (geb. 1489), gehuwd met Francois van Bailleul; zij was een zuster van Elisabeth van Culemborg.

INVENTARIS VAN MIJN CABINET, DAERVAN MENTIE GE-
MAECT WERDT IN MIJN TESTAMENT GEPASSEERT DEN XX^{ven}
DACH VAN MEYE ANNO XVe VIJF ENDE VIJFTIG, ENDE
TWELCKE IC GELEGATEERT HEBBE MIJN NICHTEN VAN VILE,
JONFFROU MARGUERITE VAN LALAING.

In den eersten twaelf cleyne silveren vergulden schalen van een
faetsoene sonder voeten, wegende vii m. vii o.

Een andere cleyne schale, oic van silver vergult mit een akeleye
in t'midden, wegende vii o. xv e.

Noch een cleyne schale, binnen vergult, wegende vii o. x e.

Twee silveren vergulden fleskens mit kettenkens, hebbende elcx
twee medailliën, wegende xv o.

Twee andere fleskens, wat minder deels vergult, wegende iiii o.

Noch drie andere cleyne fleskens, daerof t'ene wat vergult is,
wegende xii o. x e.

Eenen dobbelen cop mit een oire, hebbende boven de wapenen
van Oostenrijck ende de croone boven half gebroken, wegende
iiii m.

Een silveren copken mit een dixel, bijnae heel vergult, seer
bedorven in de destructie van Mechelen ²⁰⁾, wegende v o. xv e.

Eenen silveren vergulden cop mit eenen hoogen voet in maniere
van een pere gedect, daer een cleyne kindeken van silver op
staet ende een andere beneden op den voet, wegende ii m. ii o.
v e.

Soeven ronde silveren copkens, heel vergult, som mit dexelen
daerop sluytende, die oic in de destructie van Mechelen seer
gescheynt zijn geweest, wegende x m. v o. xv e.

²⁰⁾ Mechelen werd in 1546 getroffen door het in de lucht vliegen van een kruithuis,
waardoor 300 huizen vernield werden en meer dan 200 mensen gedood.

Een cleyne viercante silveren custodie, vergult gemaect opte wijze om eenen besloten brief oft een brief apostolicque inne te sluyten, daer boven op gesteken staen dese nabescreven worden: Plus que merveilles, wegende iii o. v e.

Een seer cleyen silveren vergulden schaelken mit een hoyken oft cransken, onder geëmailleert van blauw ende van groen, wegende ii o. viii e.

Eenen silveren cop, heel vergult mit eenen hoogen voet ende een dixel, gewrocht mit fueilliaigen, hebbende boven de wapenen van Lalaing ende van Culenborch in een ruyte, wegende iii m. iii o. ii $\frac{1}{2}$ e.

Een rond hooge soutvat, silver vergult, hebbende wortelen, tacken ende bladeren, buytenom verheven, wegende ii m, v o.

Een silveren wijwatervat mit een asperges, wegende ii m. iiiii o.

Twee nooten van Indiën mit dexels ende hooge voeten, geseth in silver, vergult ende gewrocht mit eenen tuyn om den voet, hebbende op t'dixel een eckel, wegende iiiii m. ii o. x e.

Een silveren copken, vergult, eensdeels geboillonneert ende deels gemaect mit antiquaigen, hebbende den voet op drie appelen, wegende xi o. x e.

Een groot breedt silveren vergulden soutvat, hebbende drie cleyne soutvaetkens ronsom ende in t'midden een custodie mit soeven meskens, gedreven werck, wegende v m. v o. xix e.

Twee silveren copkens vergult, hebbende huere dexelen gewrocht mit antiquaigen ende boven een manneken, wegende ii m. ii o. i e.

Eenen croes mit een dixel, daer boven op gesneden ende gescreven staet: Sigismundus, wegende i m. iii o.

Eenen cop mit een dexel gewrocht opte wijze van eenen garnaetappel, wegende i m. vii o.

Eenen cleynen silveren eemer mit vergulden boerden, wegende iii o.

Eenen silveren vergulden cop in maniere van eenen garnaetappel, wegende xv o. xvii e.

Twee silveren becken, gedreven werck, mit eenen hoogen gedecten waterpot, gedreven, tot sommige plaetsen vergult, daerof t'dexel wat gescheynt es, wegende xiii m. x e.

Twee cleyne silveren tafelcandelaers mit platte voeten, wegende iii m.

Noch twee andere gelijcke candelaers, wat minder, al gedreven werck, wegende i m. vii o. ii $\frac{1}{2}$ e.

Twee silveren gedecte potkens mit pijpkens, wegende iii m.

Noch twee andere silveren potkens, gedreven werck, t'eene mit twee oiren, elcx een dexel mit een kettenken, wegende iii m. i o.

Een silveren plat copken, gedreven werck, mit vier oiren, wegende ii m. xviii e.

Twee hooge copkens mit dexelen, t'eene gedreven ende t'andere wat vergult, wegende ii m. ii o. v e.

Noch twee silveren potkens, gedreven werck, elc mit twee oiren ende mit dexelen, wegende iii m. ii o. x e.

Twee cleyne platte candeelkerkens, elcx mit drie ringen om te houden, wegende i m. vii o. i $\frac{1}{2}$ e.

Een platte silveren ronde lampe, geheeten cassolette, om wat wel ruyckende inne te bernen, wegende i m. iii o.

Drie silveren gayoelkens, elc mit een kettenken om mede te hangen, wegende vii o.

Een cleyn trechterken mit een dexel van silver, vergult, ende een seer cleyn silver commeken mit twee oiren, tsamen wegende ii o. x e.

Een cleyn copken van cornaline mit een dexel, daer de boerden mit silver omgetogen zijn.

Eenen silveren voet, daer eenen houten candelaer opgestaen heeft, suverlick gesneden.

Twee cristallinen glasen mit dexelen ende voeten van silver, vergult, daeraf den eenen voet doerluchtich is.

Een groen glas, oic mit een dexel ende eenen voet van silver, vergult.

Noch een cristallinen glas mit een silveren dexel.

Noch eenen ruymmer op eenen hoogen voet van silver, vergult.

Alle de dexels tot de voirscreven glasen beloopende tot vijven in getale ende de voeten tot driën tsamen wegende vi m.

Twee cleyne ampullekens van silver, daeraf t'eenen vergult es, wegende iiiii o. vii½ e.

Een silveren belle, wegende vi o. vii½ e.

Een silveren tafel mit vijf percken van Ons Heeren gebuerte ende andere historiën daerbij dienende elc in t'zijne mit twee dueren, binnen overal vergult, wegende iiiii m. ii o.

Een cleyn misboucxken in pergamene gescreven, heel in silver beslooten mit vergulden boerden ende mit historiën boven suverlick op gesteken ende mit vergulden slooten x o. x e.

Drie silveren vergulden coningen representerende de ghene, die naer Ons Heeren geboorte ten offer quamen, mit Onse Lieve Vrouwe ende Joseph, oic van silver vergult, die opten coralenberch gestaen hadden voer de destructie van Mechelen, wegende iiiii m.

Een silveren vergulden manneken mit een hotte van peerlemoer, in silver beslagen, vergult, wegende ii m.

Een viercant tafelken, silver vergult, daerinne beslooten staet Onse Lieve Heere onder een glas mit een doorencroone ende de wonden in de handen ende in zijn een zijde, wegende x o. x e.

Een silveren tafelken, vergult opeen sluytende als een boecxken, Onse Heere aen t'cruys mit Onse Lieve Vrouwe ende Sint Jan in t'ene perck ende de salutatie van den engel Grabriël in t'andere perck, wegende vii o. xviii e.

Noch een seer cleyn boecxken van silver, vergult, sluytende mit een slootken, wegende xix e.

Twee cleyne ronden van silver, vergult, t'ene mit de representatie van mijnen heere van Vile ²¹⁾ ende t'andere van mijnen heere van Hoochstraten ²²⁾ op t'leven mit cleyne glaeskens overdeet, wegende i o. xviii e.

Twee viercante caskens, in t'ene mijn vrouwe van Hoochstraten ²³⁾ op t'leven, in t'andere mijn vrouwe van Ravestain ²⁴⁾, beyde van silver, vergult, wegende ii o. vii e.

Een cleyn dick boucxken mit gesneden personnaigiën, aen bevden zijden van beene als't schijnt, buyten mit silver vergult overtoegen, wegende i o. xii e.

²¹⁾ Johan van Luxemburg, heer van Vile (overl. 1508).

²²⁾ Anthonis van Lalaing (1480—1540).

²³⁾ Johanna van Bourgondië (overl. 1511), dochter van Anthonis de Grote Bastaard van Bourgondië en gemalin van Jasper van Culemborg, heer van Hoogstraten (overl. 1504).

²⁴⁾ Anna van Bourgondië, bastaarddochter van Philips de Goede. Zij was een halfzuster van de Grote Bastaard van Bourgondië en derhalve een oudtante van Elisabeth van Culemborg. Zij huwde in 1470 in tweede echt Adolph van Kleef, heer van Ravenstein (1425—1492). Op haar slot te Souburg werd in haar tegenwoordigheid in 1501 de acte van huwelijksvoorwaarden tussen Johan van Luxemburg en Elisabeth van Culemborg verleden. Zij overleed in 1508.

*De beide echtgenoten van Elisabeth van Culemborg,
voorgesteld met de weesjongens*
Altaarluikje door Jan Deys, c. 1560, Elisabeth Weeshuis, Culemborg.

Een cleyn rond silveren vergulden casken mit de passie van Onsen Lieven Heere, seer cleyn gesneden, daer t'glas af gebroken is, wegende i o. ix½ e.

Vier cleyne lepelen, t'eene wesende van golde, de twee andere van cristal, geset in silver, vergult, ende t'vierde van copper, geëmailleert, tsamen wegende v o. vii e.

Een cleyn proper tafel van finen golde mit Onse Lieve Vrouwe in sonne, beneden op zijn viercant ende boven mit een ronde welvinge ende mit een golden kettenken, wegende vii o. xvii e.

Een golden kerkan, rontsom mit peerlen ende in't midden mit cleyne steenkens, wegende v o. iii e.

Twee golde bracheletten mit peerlen ende mit root emailleersel, wegende v o.

Een sescant, rond van finen golde mit de representatie van de coninginne van Engellant ²⁵⁾, wegende i o. iii e.

Een viercant golden casken, hebbende in t'midden een cornalin ende rontsom becleedt mit peerlen, wegende i o. xiii½ e.

Twee cleyne golden boucxkens, geëmailleert van blau, mit enige sancten, wegende i o. x½ e.

Een golden rond mit de representatie van mijn genadige vrouwe van Savoyen ²⁶⁾, wegende xvii e.

Een cleyn ronde bagge, schijnende te wesen van agathe mit soeven peerlen, noch een halve ruyte, oic van agathe mit drie peerlen, noch een viercant cornalin mit xiii peerlen, noch een baegsken mit een rond garnaetken ende mit ix peerlen, noch een ronde agathe in golde geseth, ende noch een groote garnate mit acht peerlekens, al van golde, tsamen wegende i o. xv e.

²⁵⁾ Hetzij Anna van Kleef (1515—1557), vierde gemalin van Hendrik VIII, hetzij Mary Tudor (1516—1558), koningin van Engeland en Ierland, 1553—1558; zij huwde in 1554 Philips II van Spanje.

²⁶⁾ Margaretha van Oostenrijk 1480—1530, in tweede echt gehuwd met Philibert van Savoye.

Een cleyn golden kettenken, geëmailleert mit eenen Iacint, wegende ix½ e.

Derthien golden medailliën, wegende x o. v e.

Negen golden fleskens ende potkens mit een knoopken, wegende iii o. ii e.

Acht groote cnoppen ende twee cleyne van golde, geëmailleert, wegende ii o. viii e.

Vier tafelkens van golde, t'ene hebbende aen beyden tziiden de figure van t'Heilich Cruys, t'andere gestoffeert mit xx geëmailleerde S, t'derde mit Sint Jan Baptisten, t'vierde heel cleyn geëmailleert, wegende tsamen ii o. xvii e.

XIII golden penningen, wegende ii o. vi e.

Twee wijwatervaetkens, een cofferken, twee cruyskens, twee dootkistkens, een cleyn boucxken, een hertken, Onse Lieve Vrouwe in sonne ende mijn vrouwe in een cleyn rond, al van golde, tsamen wegende i o. xiii e.

Noch twee golden S, een driecantich golden teycken mit gesteecken werck daerop geëmailleert ende noch een golden dootzhooft, geëmailleert, wegende tsamen xiiii e.

Een urewerck oft orrelogie in cooper vergult besloten, geteykent buyten mit de wapenen van Rennenberch ende van Culenborch binnen niet voel doegende, comende van mijnen Joncker van Rennenberch tot Ludick.²⁷⁾

Een wit copken, schijnende van albaster te zijn, daeraf den voet ende t'dexel silver vergult zijn, oic comende van mijnen voirnoemden joncker van Rennenberch.

²⁷⁾ Zoon van Willem van Rennenberg en Cornelia van Culemborg; hij was kanunnik te Luik.

Twee hooge sautvaten mit dexelen, gemaect van noten van Indiën ²⁸⁾, die properlic gesneden zijn, hebbende in t'midden eenen rooden knoop ende zijn gecomen van mijnen seligen heere van Pallant. ²⁹⁾

Een cleyn cristallinen urewerck, beslooten in silver vergult.

Een cleynen ronden spiegel mit een boerdt rontsom silver vergult.

Een anderen houten spiegel, driebantich mit vijf knoopen ende een houppe.

Eenen poignaert, hebbende de lemmer in een maniere van een vlamme, den hecht van cristal, eenen knoop silver vergult mit peerlen ende roode steenkens, daerof de scheede van houdt heel mit goudt overtogen is ende mit gelijcke roode steenkens.

Noch een houten kuycken, verdorven, buytenom mit silver overtogen.

Twee steenen cannekens mit silveren dexelen ende voeten, daerof t'een vergult es.

Een inctpotken, boven ende beneden mit silver besloten.

Vier silveren voeten ende noch eenen van peerlemoir, elc mit eenen tack van root corael.

Eenen hoogen glazen waterpot van diverse coleuren, hebbende den voet ende t'dexel van silver.

Een houten schale mit eenen silveren voet ende onder de wapenen van Bourgougnen, houdene de date van XIII^C LVI.

Een cristallinen belle mit een silveren cnoopen ende een cleyn belleken boven.

²⁸⁾ Kokosnoten.

²⁹⁾ Erard van Pallandt (overl. 1540).

Sinte Bartholomeeus, gesneden uuyt emmeren, staende op een silveren vergult voetken.

Een cleyn silveren wiegsken.

Een silveren tafelken, voer vergult mit drie percken, uuyt porceline gesneden, daeraf t'middelperck begrijpt de salutatie van den engel Gabriël ende de twee andere percken t'eene een mans representatie mitter Oerden ³⁰⁾ ende t'andere een vrouwen-representatie.

Twee ronden mit vergulden boertkens, in t'eene Onse Lieve Heere mit de dorencroone op zijn hoofd ende in t'andere Onse Lieve Vrouwe mit bedructen aensichte.

Een silveren vergulden ruytken mit drie peerlen op drie houcken.

Twee silveren vergulden slootkens van breede riemen van de Older Wet, elck mit drie steenkens boven op.

Een cleyn vergult slootken mit een silveren sloetelken.

Een rond spiegelken vol peerlen, gebrodduert mit letteren aen beyden zijden.

Twee ronde caskens aen d'achterste zijde gebroken.

Twee ronde spiegelkens mit silveren randen.

Een tafereel van Sinte Lucas.

Een tafereel van albastre van Abraham ende zijnen soen Ysaac.

Noch een tafereel van albastre van Onse Lieve Vrouwe.

Twee tafereelen opeen sluytende van borduerwerck, in t'eene Onsen Lieve Heere ende in t'andere Onse Lieve Vrouwe.

³⁰⁾ Orde van het Gulden Vlies.

Noch twee tafereelen van borduerwerck, beyde van Onse Lieve Vrouwe, daeraf t'een de bootschap es van den engel Gabriël.

Noch vier taferelen van Onse Lieve Vrouwe in schilderïe.

Noch diversche andere taferelen van schilderïe van diversche personnaigiën op t'leven.

Noch diversche schone cristallinen glasen ende anderen.

Eenen berch van een silveren mijne op eenen houten voet.

Soeven cleyne cussenkens, meest gebroddeert.

Noch een manneken van albastre mit een hondeken.

Noch geve ick mijnre nichten van Vile voirscreven een golden ketten mit hoofden ende aensichten mit sesendedertich peerlen, elf tafelen van diamanten ende t'eyndens een pensee mit vijf steenkens, wegende soeven oncen.

Aldus gedaen te Culenborch, ten dage ende jare alsvoren, in oirconde van mijnen naem hieronder gestelt.

ELISABETH VAN CULENBORCH.

Ic, Marguerite van Lalaing, oudste dochter van wijlen hooger memoriën heren Philips van Lalaing, in zijnen levne grave van Hoochstraten, ridder van den Oerden ende stadthouder van den lande van Ghelre, ende van vrouwe Anne van Rennenborch, zijne nagelaten wedue, kenne mits desen, dat mij d'executoiren van den testamente van wijlen der edeler ende welgeboren vrouwe Elisabeth, vrouwe van Hoochstraten ende van Culenborch, mijn lieve vrouw moeye, diens siele God genedich wil zijn, in bijwesen mijnre voirscreven vrouw moeder gethoont ende overgelevert hebben alle dat silverwerck, vergult ende onvergult, vleskens, copkens, bekenen, croesen, waterpot, candelers, boeckkens, caskens, kerkan, bracheletten, juweelen ende

alreley properheden ende noch een golden ketten mit hoofden, aensichten, peerlen ende diamanten, soe alle de voirscreven partiën hiervoren van stucke te stucke ende bij getale van article te article genoemt ende gespecificeert staen, noch meer alle de tafereelen ende glasen di'er inne gevonden zijn, hoewel dat die hiervoren bij stucke te stucke soe niet uuytgedrukt en staen, die ic voerts tot mijnre versekertheit opgesloten ende deels laten packen hebbe, scheldende de voergenoemde testamentoren daeraf quite. In oirconde van mijnen naem, hieronder gescreven, den tweeden dach Januarii in den jare xv^c sesendevijftich Utrechtz stijl.

ANNA VAN RENNEMBOURG.

MARGRITE VAN LALAING.

TOT ONTLASTINGE

Soe mijn edele vrouwe de gravinne van Hoochstraten, vrouwe van Culenborch etc. twee groote zware kettenen van golde gehadt heeft, die bij hueren expressen bevele ende consente in den jare xv^c XLVII t'Antwerpen gebracht zijn geweest om te vercoopen ende penningen daerop te werven, daeraf t'gewichte bevonden werdt gedragen te hebben lii m. i o. golts, 'tmarc tot xxiiii £ grooten Vlaems gerekent, blijckende bij de rekening van den ontfanck generaal van den selven jare folio xviii ende de penningen daeraf gecomen, gegaen zijn totten coop van der heerlicheyte van Brecht bij Hoochstraten over de portie van mijnen heere van Zevenberghe ³¹⁾ in behoef van mijnen voirnoemden heere van Hoochstraten, makende aen gelde vii m. v o. vi £.

Item dat mijn voirnoemde heere van Hoochstraten noch gehadt heeft die cleyne golden ketten, die mijn selige heere te dragen plach mit dat Gulden Vlies, ende noch een andere Gulden Vlies

³¹⁾ Cornelis van Bergen, heer van Zevenbergen, prins-bisschop van Luik (overl. 1560).

aen een zijden lint, dat hij oic pleech te dragen, tamen wegende
v o. $\text{iiii}\frac{1}{2}$ e. makende aen gelde d'once gerekent op ii £ grooten
xciiii £. i s.

(Bottelrie:)

Noch dat mijn heere van Hoochstraten gehadt heeft een silveren
croesen, daeraf de boerden ende voeten verguld zijn geweest
ende souden verlooren zijn in den lande van Gelik, wegende
xii m. iii o. v e.

Noch een silveren becken, oic aldaer verlooren, wegende vi m.
ii o. v e.

Noch een soutvat, oic aldaer verlooren, wegende i m. i o. vi e.

(In den inventaris van mijn vrouwe:)

Noch twee silveren candelaers, die Henri d'Aix voer hem ge-
vert zijn geweest, wegende iiiii m. ii o. x e.

Noch dat mijn jonge vrouwe van Hoochstraten gehadt heeft
eenen schoonen silveren vergulden cop, dobbel op malcanderen
sluytende mit de wapenen van Deventer, wegende x m. iiiii o.
 $\text{xvi}\frac{1}{2}$ e.

Noch eenen anderen silveren vergulden cop, gecomen van der
stadt van Delft in Hollant, wegende iiiii m. ix e.

Noch een silveren commeken mit twee ooren, wegende i m. i o.
xi e.

Noch eenen silveren lepel mit een stuck van eenen eenhooren,
wegende i o. $\text{x}\frac{1}{2}$ e.

Ende noch diversche clenodiën, juweelen, kettenen, ringen ende
anders, soe voer huer als voer huere kinderen van der eenre tijt
totter andere gelijck huer kennelic is ende daeromme niet noo-
dich hier voerder uuyt te drucken.

(Uuyt dat cabinet:)

Noch dat mijn edele vrouwe voirscreven t'anderen tijden geschenct heeft gehadt huere suster van Noyelles ³²⁾, overleden, een silveren becken ende eenen waterpot daertoe dienende, Spaens werck, wegende xi m. ii o. xi e.

(Uuyt de bottelrye:)

Noch mijn vrouwe van Noyelles tegenwoerdich, huere nichten ³³⁾, een silveren vergulden schale, aen den voet mit S gewrocht, wegende mit huer dexel, wegende v m. ii o. x e.

(Uuyt dat cabinet:)

Mijn jonffrouw van Trazegnies ³⁴⁾ eenen silveren vergulden cop mitter jacht, wegende iiii m. xi e.

(Uuyter bottelrye:)

Mijn jonffrouw van Anholt ³⁵⁾ eenen platten silveren vergulden cop gedreven werck mit een dexel, wegende iiii m. i o. xiii½ e.

Mijn jonffrouw van Montfort ³⁶⁾ oic eenen gelijcken silveren vergulden cop ten halven vergult, wegende mit zijn dexel iiii m. ii o. xvii e.

Mijn vrouwe van Gauriaen, overleden, een schoon silveren coppen mit een dexel, wel vergult.

Mijn jonffrouw van Thilborch eenen hoogen croes mit een dexel ii m. viii½ e.

³²⁾ Magdalena van Culemborg (geb. 1491) gehuwd met Willem van Noyelles.

³³⁾ Maria van Lannoy, gemalin van Francois van Noyelles, zoon van Willem van Noyelles en Magdalena van Culemborg.

³⁴⁾ Maria van Pallandt, gehuwd met Charles van Trazegnies; zij was een zuster van Floris van Pallandt.

³⁵⁾ Elisabeth van Noyelles, dochter van Willem van Noyelles en Magdalena van Culemborg; zij was gehuwd met Dirk van Bronckhorst en Batenburg, heer van Anholt.

³⁶⁾ Anna van Lalaing, dochter van Karel van Lalaing en Jacqueline van Luxemburg; zij was gehuwd met Johan van Montfoort.

(In den inventaris van mijn vrouwe:)

Den ontfanger van Henegouwe Jan de la Croix, overleden, den anderen vergulden cop, gecomen van der stadt van Delft in Hollant, wegende iii m. vii o. x e.

(Uuyt dat cabinet:)

Mijnen heere van Utrecht ³⁷⁾ drie cristallinen glasen mit silveren voeten, tsamen wegende ix m. iiiii o. v½ e.

Der huysvrouwe van den stadsholder Melchior ³⁸⁾ bij forme van restitutie ende in recompensatie van eenen anderen geleenden cop eenen cop hebbende op t'dexel een eeckel, wegende ii m. vi o.

Der huysfrouw van Jan van Herdenbroeck eenen cop; der huysfrouw van den rentmeester Dichter en eenen cop; den deken van Culenborch, overleden, een copken; mijn jonffrouw van Marcke ³⁹⁾ een copken; Katerine, huere camerwif, een copken; meester Lenaerts ⁴⁰⁾ eerste huysfrouw oic een copken.

Noch datter andere zijn mogen, daer huer dese tijt niet van voer en staet.

Noch datter in de destructie der stadt van Mechelen in tjaer xvc xlvii ⁴¹⁾ een deel verlooren es, daer zij gheen rekeninghe van gehouden en wil hebben.

Noch dat zij doen breken heeft dat silveren casteel, dat zij hadde gecomen van mijn genedige vrouwe van Savoyen ⁴²⁾, wegende C lxxxiii m. ii o. xii½ e.; eenen silveren candelaer, die in huer cabinet pleech te hangen, wegende xviii m.; t'silveren becken

³⁷⁾ George van Egmond, bisschop van Utrecht, 1534—1559.

³⁸⁾ Helena van Lalaing (overl. 1575), bastaarddochter van Anthonis van Lalaing bij Ysabeau d'Haubourdin; zij was gehuwd met Melchior van Culemborg (overl. 1569).

³⁹⁾ Jutte van Culemborg, bastaarddochter van Everwijn van Culemborg; zij was de weduwe van Lodewijk van der Marcke.

⁴⁰⁾ Mr Leonard Herdinck, secretaris van Elisabeth van Culemborg.

⁴¹⁾ Zie noot 20.

⁴²⁾ Margaretha van Oostenrijk (1480—1530), in tweede echt gehuwd met Philibert van Savoye.

ende eenen waterpot, die mijn salige heere ⁴³⁾ pleech te besigen om hem te laeten scheeren, wegende xii m. ii o. iii $\frac{1}{2}$ e.; noch een silveren becken om te wasschen, wegende iii m. vii o. i e.; noch een patene ende twee lepelkens, wegende ii o. vii $\frac{1}{2}$ e.; t'segel van mijnen seligen heere, wegende v o. ix e.; ende allet verbesicht ende gelaten mit noch twee gebroken lepelen, een stuck van een saucier, een ketten van een flessche ende eenen rinck, gebroken van een croes gecomen van mijnen heere van Vile ⁴⁴⁾ saliger gedachten, oic mede t'meeredeel van huere silvere legpenningen gegeven daert huer gelieft heeft.

Heeft huere genaden alle de voirscreven partiën hier ter memorie gestelt tot dier meninge, dat zij alle huere huysgesin, die daer enige handelinge van gehadt mogen hebben, daervan ontlast wil gehouden zijn, nu ende ten eeuwigen dagen.

Gedaen te Culenborch den xxv en Meye anno xv^c vijfde-vijftich.

ELISABETH VAN CULENBORCH.

⁴³⁾ Anthonis van Lalaing (1480—1540).

⁴⁴⁾ Johan van Luxemburg, heer van Vile (overl. 1508).